

Det femte danske Industrimøde i Odense 1885.

Nogle Bemærkninger

af

Cand. polit. **Jul. Schovelin.**

Hvad der udmærkede dette Aars Industrimøde, var hverken et imponerende Medlemsantal eller opsigtvækkende Resolutioner. Der var ingen af Delene! Det ringe Medlemsantal skyldtes vistnok ikke mindst den bramfri og fordringsløse Maade, hvorpaa Odensianerne havde arrangeret de indledende Skridt. Beskedent og stilfærdig undgik man al opsigtvækkende Offenlighed og skyede alt, hvad der kunde minde om Reklame. Resultatet svarede til Anstrængelserne: der var i Odense Haandværkere og Industridrivende, som ikke havde Anelse om, at der var Industrimøde i Byen, før de læste i Aviserne, at det havde været. Odense stillede da ogsaa kun 14 egenlige Industridrivende paa Benene, og hele det øvrige Fyn mødte med — 3 Repræsentanter, hvoraf den ene var Redaktør.

Iøvrigt mødte der ialt 30 fra Kjøbenhavn, 2 fra Aarhus, Randers, Maribo og Nakskov og 1 fra Grenaa, Holbæk, Holstebro, Horsens, Kolding, Kjøge, Roskilde, Silkeborg, Sorø og Storeheddinge. Medlemsansallet var i det hele: 75, hvoraf ca. $\frac{3}{5}$ (46) var Industridrivende.

Hvad der gav Mødet dets Betydning, var saaledes ikke den fyldige Repræsentation eller det ydre Apparat; det var

derimod den Tone og den Stemning, der beherskede alle Sammenkomster, baade de alvorlige og de festlige. Industrimødet var i denne paa politisk Larm og hidsig Partifeber saa rige Sommer en fredlyst Plet, en venlig Oase i den politiske Ørkens golde, haabløse Sandflade; det var et Sted, hvor Folk af de forskjelligste Afskygninger mødtes i enig Samdrægtighed og forhandlede Realitetsspørgsmaal med hverandre i et hensynsfuldt og urbant Sprog.

Under vore nuværende Forhold var dette ligesaa mærkeligt som glædeligt. Der var jo Fængstof nok: Toldspørgsmaal, Arbejderforhold o. s. v. Naar det alligevel lykkedes at holde alle Rumlerier borte og give det hele det rette rolige og saglige Præg, saa skyldtes dette i første Række Direktør Ph. Schous Ledelse. Det er ikke saaledes at forstaa, at han omhyggelig glattede al Meningsforskjel ud og paa Forhaand dæmpede alle Mislyde, men ved sin værdige og til alle Sider hensynsfulde personlige Optræden gav han stedse den rette Tone an med en Finhed, en Sikkerhed og en Smag, som gjorde det umuligt for Medlemmerne at synge falsk eller falde ud af Harmonien.

Den ulykkelige Situation fandt dog sit Udtryk ved Mødet, men heldigvis rent negativt: man holdt med Vilje omhyggelig alle Resolutioner borte. Intet kunde tydeligere vise Øjeblikkets triste Haabløshed og stumme Resignation end netop dette. Danske Industridrivende holde Sammenkomst og diskutere Varetagelsen af deres Interesser, men intet Ønske formuleres, ingen Anmodning frembæres, ingen Forventning udtales, ingen Henvendelse beslattes, hverken til den ene eller til den anden. Man kom sammen og skiltes, blottet for enhver Illusion om Nyttens i saa Henseende.

Allerede ved sin Mangel paa Resolutioner danner dette Industrimøde en Modsætning til det forrige, Industrimødet i 1872, det første nordiske Industrimøde. Ogsaa den Gang kunde en og anden vel stille sig lidt ironisk overfor Nyttens af Resolutioner; men da det kom til Stykket, nægtede man

sig ikke noget som helst i den Retning. Der var Resolutioner om Mønt-, Maal- og Vægtspørgsmaalet, om Skolesagen, Børns Arbejde i Fabriker, Sukkerroekulturen, Toldsagen, Industrimusæer, Fiskerispørgsmaalet, Husflidsspørgsmaalet og Arbejderspørgsmaalet.

Forskjellen mellem nu og da strækker sig imidlertid betydelig videre. Af de nævnte Æmner vil man kunne faa et Indtryk af, hvor meget der i Grunden den Gang stod paa Dagsordenen. I 1885 stod der i Grunden intet andet Spørgsmaal paa Dagsordenen i den Forstand, at der knyttede sig nogen aktuel Interesse dertil, end Spørgsmaalet om Kunstindustriens Stilling og Udvikling. Toldsagen staar vel endnu paa Dagsordenen, om man vil, men er i alt Fald ikke brændende. Det hører netop kun hjemme paa en Dagsorden, og det vil blive staaende der til det næste Industrimøde og det næste Industrimøde med.

I Forhold til det forrige Mødes Rigdom paa særlig betydningsfulde Æmner — man tænke paa Møntsagen, Sukkerroefabrikationen og Arbejderspørgsmaalet — var dets Medlemsantal imidlertid langt fra overvældende stort. Man kan ikke umiddelbart sammenstille det sidste Mødes 75 med det forrige Mødes 239 og drage deraf Slutninger om, at Interessen er gaaet tilbage el. lign. Mødet i 1872 var et almindeligt nordisk Industrimøde og afholdtes i Hovedstaden samtidig med den store nordiske Kunst- og Industriudstilling; det opdukkende sociale Spørgsmaal henlede netop Opmærksomheden stærkt paa Industrien, og det var endelig glimrende Tider, hvor de Industridrivende havde god Fortjeneste og store Forhaabninger — og vel ogsaa af og til, som de fleste af deres Medborgere den Gang, flotte Tilbøjeligheder. Ikke destomindre skrabede man altsaa ikke mere sammen fra alle de tre nordiske Riger end et Par hundrede Stykker — og deriblandt kun 131 Industrifolk —, hvad man da ogsaa den Gang fandt yderst tarveligt. Mødet i Aar var derimod kun en Sammenkomst for danske Industridrivende, faldt i en politisk og økonomisk Stilstandsperiode og afholdtes i en Provinsby, en Stad af anden Rang, med

en forholdsvis ubetydelig Udstilling. Under disse Forhold kan de 75 næppe siges at betegne en Tilbagegang.

Først egentlig slaaende bliver dog Forskjellen mellem de to Møder, naar man nærmere gaar ind paa Forhandlingernes Karakter og de herskende Stemninger og Anskuelser. Man mærker ikke alene ved at sammenligne Møderne 1872 og 1885, at der er over et Decennium imellem, men man sporer tillige tydelig, at der netop i dette Tidsrum er foregaaet et betydningsfuldt Omslag paa afgjørende Punkter. I Forbigaaende kan det maaske her nævnes, at Spørgsmaalet om Begrænsningen af Børns Arbejde i Fabriker jo i Mellemtiden har fundet en Løsning i Loven af 23. Maj 1873 og derved er gaaet ud af Dagsordenen paa en relativt tilfredsstillende Maade. Hertil gav hint Industrimøde utvivlsomt Stødet, hvad der skal nævnes med Ære. Ligeledes har jo Møntspørgsmaalet faaet en Afgjørelse, men Sagen er dog nu atter oppe, om end i en anden Form, som f. Ex. paa Mødet i Aar kun tillod, at man lige strøjfede Spørgsmaalet. I de fleste andre Spørgsmaal er der derimod, til Trods for de Forhaabninger og Forventninger, man den Gang nærede om, at Løsningen stod nær, i Virkeligheden intet eller saa godt som intet udført. Hovedsynspunkterne overfor nogle af disse Æmner er imidlertid blevne stærkt forrykkede. Jeg skal nævne to Exempler: Arbejderspørgsmaalet og Toldbeskyttelsen.

C. V. Rimestad var den Gang Ordfører i Arbejderspørgsmaalet, som man den Gang troede at kunne sluge paa én Gang, medens man i Aar knap vovede en stykkevis Behandling. Han udtalte, at Historien ikke kjendte nogen Tid, da Livsvilkaarene for Menneskeslægten og særlig for den arbejdende Klasse vare saa gode som nu (1872), og at Arbejdernes Kaar vel kunde trænge til nogen Forbedring navnlig ved Arbejdernes egne Bestræbelser, men at det dog bestemt maatte hævdes, at der »ikke eksisterer« et almindeligt Arbejderspørgsmaal som Problem, »ikke noget Arbejderspørgsmaal som saadant (!)«.

Nu i 1885, hvor vi sidde lige til Halsen i Arbejder-

spørgsmaalet, er der noget burlesk, noget tragikomisk i dette Forsøg paa at faa skubbet et stort Problem fra sig ved denne flade Theoretisering, der minder om Strudsens Maade at skjule sig paa. De positive Midler, man den Gang fandt tilstrækkelige til at raade Bod paa det sociale Onde, vare ligeledes i Sammenligning med Nutidens mærkelige og højst uskyldige. Man vedtog en Resolution om, at man ansaa »Udbredelsen af Oplysning og Dannelse« — navnlig Fædrelandshistorie fik Rosenberg tilføjet — »som Hovedmidlet til at forbedre Arbejdernes Kaar« og anbefalede iøvrigt en Industristatistik. Heldigt er det da ligeoverfor disse Løjerligheder at træffe Prof. Scharlings Redegjørelse for Produktionsforeningerne og hans bestemte Paaavisning af, at Arbejderne i 1872 netop vare særlig daarlig stillede paa Grund af det skrigende Misforhold mellem Arbejds løn og Priser. Fra nærværende Tidsskrifts Redaktør fremkom der ogsaa en skarp Protest mod Rimestads Betragtninger, og med Bestemthed hævdede han, at der »existerer et Arbejderspørgsmaal i den Forstand, hvori det almindelig tages«, og at Oplysning vel var en god Ting, men hverken »Hovedmidlet« eller »det eneste Middel«.

I Aar var enhver Tvivl om Arbejderspørgsmaalets Existens komplet fordunstet. Hensynet til Industriens Arbejderbefolkning gik som en rød Traad gennem alle Forhandlinger, hvad Formanden ogsaa til Slutning udtrykkelig betonedede. Industridrivende kommer man ikke mere og fortæller, at der ikke eksisterer noget Arbejderspørgsmaal »som saadant« — end ikke de lærdeste Beviser, hentede fra Slavernes Tilstand i det gamle Rom, vil gjøre det fjærneste Indtryk paa dem. Omfattende Skadeforsikring, Statstilskud til Sygekasser, Statsbegravelseskasser o. s. v. o. s. v. diskuteredes og foresloges som noget saa selvfølgeligt, at man alene deraf kunde se, hvor langt man er kommen ud over den naive Tro paa, at lidt forbedret Skoleundervisning var det højeste, man behøvede at drive

det op til. I 1872 talte man blot om de Industridrivendes Beredvillighed til at yde Tilskud til en forbedret Almueskoleundervisning, sammen med andre Borgere; i 1885 erklærede en Fabrikant under Forsamlingens Bifald, at han vel ikke ønskede nogen Tvang paa Skadeforsikringens Omraade, men at han ansaa de Industridrivendes Pligt til at komme Arbejdets Invalider til Hjælp for hævet over enhver Tvivl. — I 1872 udtalte Rimestad sig med Begejstring om, at man aldrig havde haft det ligesaa godt som nu; i Aar var Betragtningen af, hvad der maatte anses for den naturlige Forudsætning i den Grad vendt om, at Nyrop fandt det nødvendigt at paavise, at man altid havde haft det ligesaa galt som nu.

Paa Toldpolitikens Omraade se vi en lignende iøjnefaldende Forskjel mellem nu og da. Man sige, hvad man vil: vor sydlige Nabos Svingning paa dette Omraade har ganske drejet Bevidstheden. Hvor underligt forekommer det os nu ikke at høre, at Toldsagen den Gang, paa et Industrimøde, indledes af en — Grosserer (Thune), der selvfølgelig var ivrig Frihandelsmand, og at de Industridrivende paa deres eget Møde maatte værges deres Existens i yderst sagtmodige og spagfærdige Vendinger. De endte med at røre to forskellige Resolutioner — den ene stillet af en Frihandelsmand, den anden af en Beskyttelsesmand — sammen i én Vælling, der sandsynligvis har været lige usmagelig baade for Handelsmænd og Industridrivende.

I Aar havde Piben en anden Lyd. Ingen tvivlede om Beskyttelsens Nødvendighed, ingen saa meget som antydede en Reduktion. Beskyttelsen fik endogsaa et rationelt Fundament i den hævdede Betragtning om dens relative Gyldighed og Industriens gode Berettigelse til at existere uden at haanes som en taalt Parasit.

Dette laa vel ikke alene i den forandrede nationaløkonomiske Opfattelse, men ogsaa noget i, at dette Møde

var fuldt ud de Industridrivendes eget. Ingen Handelsmand spillede mere første Violin. Men den Fristelse, der heri kunde ligge til nu at tage Revanche for tidligere Ydmygelser ved at angribe andre Samfundsklasser, modstod man heldig. Mødets Mangel paa Klasseegoisme og dets Hensyntagen til alle Sider, Handel, Skibsfart og Landbrug, er dets største Ære.